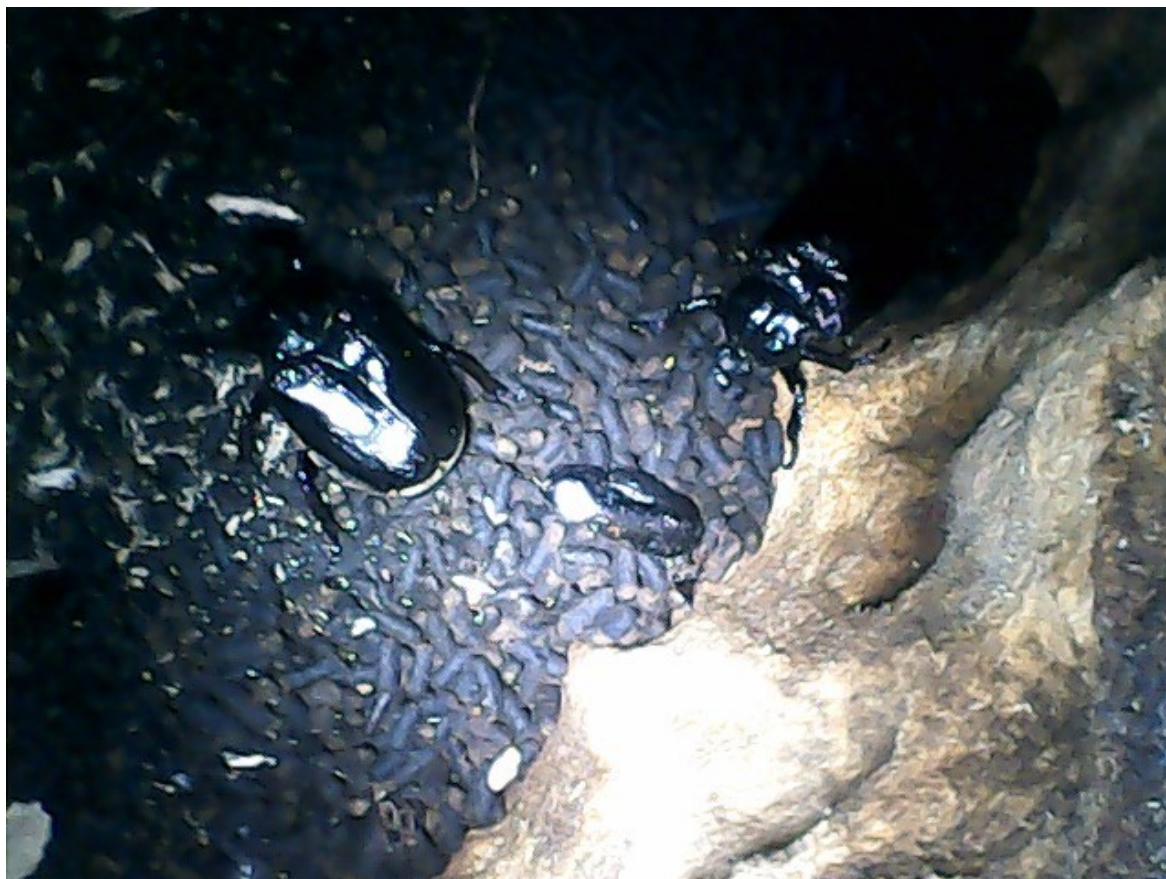

Pachnica dębowa *Osmoderma barnabita* w pasie drogowym drogi
Gamerki Wielkie - Jonkowo

mgr Adam Bohdan

WPROWADZENIE

Praca obejmowała inwentaryzację pachnicy dębowej *Osmoderma barnabita* na wybranych drzewach rosnących w 14 km pasie drogowym drogi Gamerki Wielkie - Jonkowo. Praca wykonana została na zlecenie Stowarzyszenie Ekologiczno-Artystyczne Ręką Dzieło, reprezentujące Fundację Ekologiczną Arka w projekcie „DZIAŁAJ w ZIELONE – Program inicjatyw lokalnych” finansowanego z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie.

CEL I METODY

Celem prac była inwentaryzacja pachnicy dębowej w obrębie alei Gamerki Wielkie - Jonkowo.. Inwentaryzację wykonywano zgodnie z metodyką stosowaną przy inwentaryzacji pachnicy (Oleksi 2010; Oleksi i in.2012) poprzez:

- poszukiwanie odchodów i fragmentów imago pachnicy dębowej (zwłaszcza odnóży, pokrzywy skrzydłowe i przedplecza postaci dorosłych), zarówno wewnątrz dziupli jak i u podstawy drzew (okres 19-20 sierpnia; 10-13 listopada 2015);
- próbę odłowów imago z wykorzystaniem pułapek feromonowych (19-30 sierpnia 2015 sprawdzając zawartość pułapek co 2 dni);
- obserwacjach postaci dorosłych w otoczeniu dziupli (19-30 sierpnia 2015);
- obserwację imago wewnątrz dziupli z wykorzystaniem wideo kamery endoskopowej podłączonej do komputera (19-20 sierpnia 2015);

Próby odłowów imago do pułapek feromonowych podjęto na życzenie Stowarzyszenia Ręką Dzieło. Zarówno wykonawca jak i zleceniodawca mieli pełną świadomość, iż ze względu na końcowy etap rójki pachnicy są bardzo małe szanse na odłów imago.

WYNIKI

Poszukiwano odchodów przy wszystkich niżej wymienionych lipach na odcinku Gamerki Wielkie - Jonkowo. Ponadto sprawdzono zasiedlenie ok.30 innych gatunków drzew - zwłaszcza klonów na tym odcinku drogi. Zawieszono pułapki feromonowe na dziesięciu drzewach. Rozmieszczenie pułapek opisuje tabela nr.1

Tab. 1. Lokalizacja sprawdzonych lip

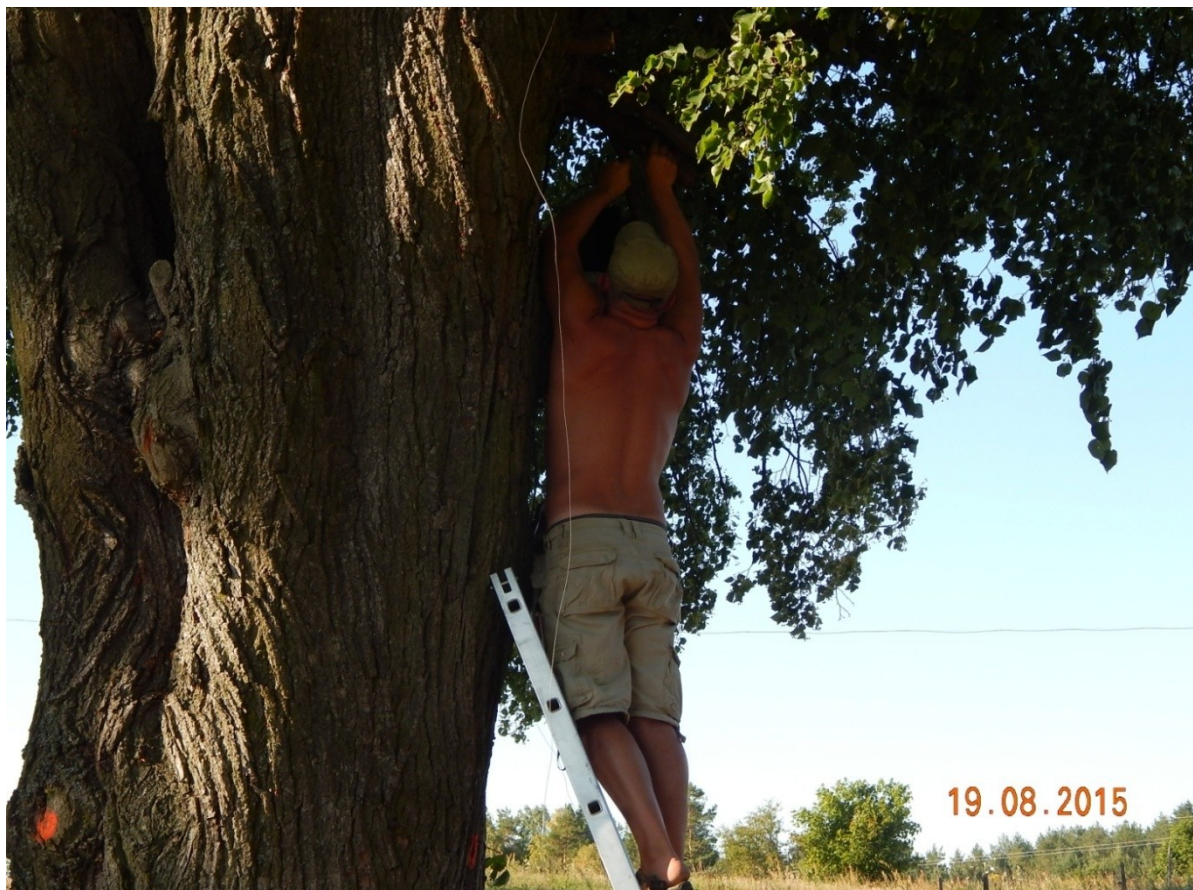
LP	Nr drzew a	N	E	POSTAĆ	MIEJCE	LOKALIZACJ A	INNE GATUNKI W DZIUPI
1		53.84530	20.13897	2 żyjące imagines + odchody (film, zdjęcia)	dziupla wys. 4m od asfaltu	Gamerki- Jonkowo, prawa	
2	1/13	53.84477	20.14127	widoczne odchody kamerą	dziupla 1.70m od pobocza	Gamerki- Jonkowo	osy
3		53.84470	20.14153		dziupla wys. 3,5m od pobocza	Gamerki- Jonkowo, prawa	pszczoły
4		53.84440	20.14246		Dziupla 5m od pobocza	Gamerki- Jonkowo, lewa	
5		53.84432	20.14259		dziupla wys. 3m od pobocza	Gamerki- Jonkowo, prawa	
6		53,84418	20.14317				szerszenie
7	4/13	53.86223	2018382			St Kawk.	
8		53.86249	20.19077			St Kawk. - Jonkowo prawa	
9		53.86233	20.19113		dziupla wys 2m od podwórka		pszczoły
10		53.86241	20.19129		dziupla w rozwidleniu	St Kawk. - Jonkowo prawa	pszczoły
11		53.86197	20.19092		dziupla 4m od ulicy		szerszenie
12		53.86217	20.19219		dziupla wys 3m od pola	St Kawk.- Jonkowo prawa	
13		53.86229	20.19151		dziupla wys 2m od pola	St Kawk.- Jonkowo lewa	
14	6/13				dziupla w rozgałęzieniu	St Kawk.- Jonkowo lewa	
15	7/13						
16		53.85233	20.18892		2 dziuple w rozgałęzieniu	St Kawk.- Jonkowo lewa	

Fot.1. Pułapka feromonowa na drzewie nr 4/13

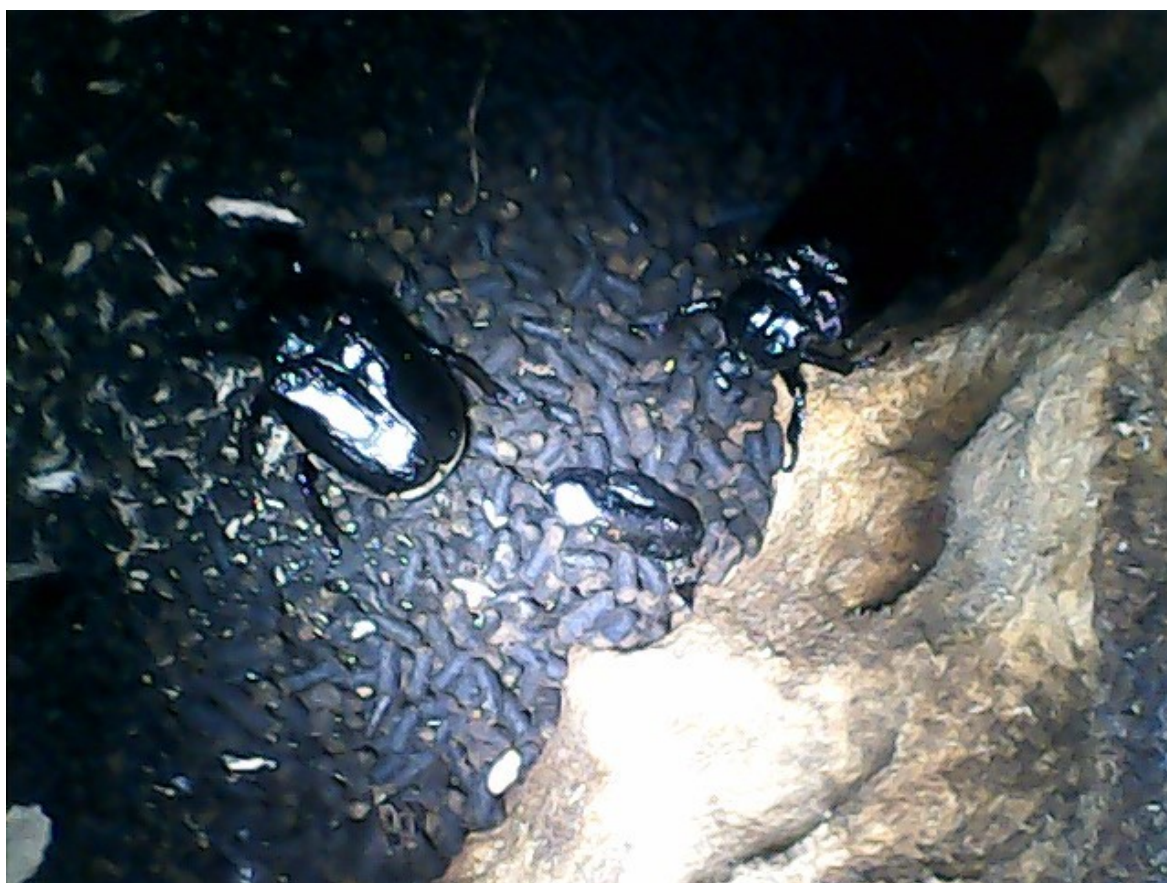

Fot.2. Pułapka feromonowa na drzewie nr 4/13

Fot.3. Zawieszanie pułapki feromonowej na drzewie nr 7/13

Fot. 7,8.9. Imagines pachnicy w lipie, współrzędne N 53.84530 E 20.13897

Fot.10,11,12. Wnętrze dziupli i widoczne odchody próchnojadów w drzewie o numerze 1/13.

W trakcie prowadzonych prac dzięki wykorzystaniu kamery endoskopowej stwierdzono 2 owady doskonale pachnicy dębowej oraz próchnowisko z dużą ilością odchodów - fot. 7,8.9. Nagrany film znajduje się pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=MbVsuAFWlsA>

Pachnica znajdowała się w lipie o współrzędnych N 53.84530 E 20.13897.

Jest duże prawdopodobieństwo zasiedlenia pachnicą drzewa o numerze 1/13, gdzie w sierpniu nagraliśmy dzięki wykorzystaniu kamery endoskopowej wnętrze dziupli i powierzchnię próchnowiska pokrytego odchodami. Niestety, jakość nagrania i zdjęć ekskrementów nie pozwoliła na potwierdzenie, iż drzewo zasiedla pachnica.

Nie stwierdzono pachnicy, ani jej śladów w pozostałych drzewach. Nie oznacza to jednak, że sprawdzane drzewa nie są zasiedlane przez ten gatunek, zwłaszcza iż wykazują duży potencjał jako siedliska pachnicy - duża grubość drzew, liczne dziuple, niewielkie odległości pomiędzy dziuplastymi drzewami, znane stanowiska pachnicy w odległości kilku - kilkunastu kilometrów. Inwentaryzacja pachnicy metodą wyszukiwania odchodów i fragmentów martwych owadów nie zawsze przynosi oczekiwany rezultat, zwłaszcza jeśli mamy do czynienia z niedostępnymi lub

trudno dostępnymi próchnowiskami - wysokie położenie dziupli, otwór wlotowy o niewielkiej średnicy. Prace przeprowadzono dość późno w okresie kiedy przetrwał jedynie niewielki procent imagines, a osobniki żyjące nie wykazywały dużej aktywności. Nie był to okres optymalny do prowadzenia obserwacji imagines na zewnątrz dziupli. Było również dość późno na odłowy pachnicy do pułapek feromonowych. By potwierdzić lub wykluczyć obecność pachnicy na badanym odcinku należy ponowić inwentaryzacje w kolejnych sezonach kładąc duży nacisk na wyszukiwanie imagines na zewnątrz dziupli (Oleksi, Gawroński 2008) oraz stosując pułapki feromonowe. Prace powinny być wykonywane w upalne dni na przełomie lipca i sierpnia.

ZALECENIA OCHRONNE

Należy pamiętać o zapewnieniu właściwego stanu siedliska pachnicy w obrębie badanej alei. Jakość siedliska zależy od liczby odpowiednich do zasiedlenia, dziuplastych drzew na stanowisku. U pachnicy dębowej wykazano preferencje względem określonych gatunków drzew, ich obwodów, stanu zdrowotnego (Oleksi i in. 2007), dlatego nie wszystkie dziuplaste drzewa są zasiedlane z jednakowym prawdopodobieństwem. Oprócz liczby samych drzew ważna jest obecność drzew wybranych gatunków i grubość ich pni. Za wskaźniki opisujące stan siedliska pachnicy dębowej przyjęto liczbę drzew dziuplastych, w przeliczeniu na 100 drzew oraz na powierzchni 1 ha. Wśród drzew dziuplastych szczególne znaczenie mają drzewa o dużej średnicy pnia, które są wyraźnie preferowane. Za stan właściwy ciągłości przyjęto obecność odpowiednich do zasiedlenia drzew (potencjalnie lub aktualnie zasiedlonych) w promieniu mniejszym niż 200 m wokół stanowiska. Za stan niezadowalający przyjęto występowanie tego rodzaju drzew w odległości od 200 do 1000 m od stanowiska (Oleksi 2010).

Wskaźnik/Ocena*	FV	U1	U2
Populacja			
Udział procentowy drzew zasiedlonych wśród drzew dziuplastych	≥15	<15 i ≥5	<5
Udział procentowy drzew zasiedlonych wśród drzew dziuplastych dostępnych do kontroli	≥40	<40 i ≥10	<10
Liczba drzew zasiedlonych w przeliczeniu na 1 ha	≥2	<2 i ≥1	<1
Siedlisko			
Udział procentowy drzew dziuplastych wśród wszystkich drzew	≥20	<20 i ≥10	<10
Liczba drzew dziuplastych w przeliczeniu na 1 ha	≥10	<10 i ≥5	<5
Udział procentowy drzew grubych wśród drzew dziuplastych (lipy o pierśnicy ≥90 cm i dęby o pierśnicy ≥110 cm i inne drzewa liściaste o pierśnicy ≥100 cm)	≥5	<5 i ≥1	<1
Liczba grubych drzew dziuplastych w przeliczeniu na 1 ha (kryteria uznania drzewa za grube jw.)	≥4	<4 i ≥2	<2
Izolacja (odległość do najbliższych aktualnych lub potencjalnych siedlisk)	≤200 m	>200 m i ≤1000 m	>1000 m
Średnia z ocen zacienienia drzew na stanowisku	≤1,5	>1,5 i ≤2,5	>2,5

*FV – stan właściwy. U1 – stan niezadowalający. U2 – stan zły

Nie dokonywano dokładnej oceny siedliska pachnicy w pobliżu stwierdzonego stanowiska, jednak biorąc pod uwagę duży udział lip o pierśnicy ≥ 90 cm oraz duży udział drzew dziuplastych w pobliżu stwierdzonego stanowiska stan siedliska wydaje się być właściwy. Planowane działania w obrębie alei nie powinny więc przyczyniać się do pogarszania obecnego stanu siedliska. Nie powinno się więc dopuścić do zmniejszenia liczby drzew stanowiących potencjalne siedliska pachnicy - drzewa o dużej pierśnicy, drzewa dziuplaste. W celu zmniejszenia izolacji między aktualnymi i/lub potencjalnymi siedliskami należy rozważyć dosadzenie drzew, zwłaszcza gatunków szybko rosnących o miękkim drewnie - lipa, wierzba, które po osiągnięciu odpowiednich rozmiarów będą mogły być zasiedlone przez pachnicę. W przypadku braku alternatyw i konieczności wyeliminowania realnego zagrożenia dla użytkowników drogi wynikającego ze złego stanu drzew w odniesieniu do drzew dziuplastych stanowiących aktualne lub potencjalne siedliska pachnicy należy rozważyć ścięcie drzewa na wysokości kilku metrów, tak by zachować próchnowisko i umożliwić rozwój owadów zasiedlających drzewo.

LITERATURA

Oleksi A., Ulrich W., Gawroński R. 2007. Host tree preferences of hermit beetles (*Osmoderma eremita* Scop., *Coleoptera*) in a network of rural avenues in Poland. *Pol. J. Ecol.*, 55: 315-323.

Oleksi A., Gawroński R (2008) Wpływ pogody i pory dnia na aktywność pachnicy dębowej *Osmoderma eremita* Scop. oraz ich konsekwencje dla monitoringu. *Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody* 27, 3: 63-73

Oleksi A (2010) Pachnica dębowa *Osmoderma eremita*. In: Makomaska-Juchiewicz M (ed) *Monitoring gatunków zwierząt. Przewodnik metodyczny. Część I. Biblioteka Monitoringu Środowiska*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. Ss. 90-111

Oleksi A, Kadej M, Smolis A, Klejdysz T, Malkiewicz A (2012). *Ochrona pachnicy w Polsce. Propozycja programu działań.* (A Oleksi, Ed.). Fundacja EkoRozwoju, Wrocław.